

امت واحده اسلامی؛ فرصت ها و چالش های فرارو

امت واحده اسلامی؛ فرصت ها و چالش های فرارو

محمد جواد موسی نژاد

چکیده

بیداری اسلامی یک پدیده ی اجتماعی است که مردمان این روزگار شاهدان عینی و راویان آینده ی آن می باشند. هر پدیده ی اجتماعی به نوعی محصول وقایعی می باشد که در بستر جامعه به صورت پروسه و یا پروژه صورت پذیرفته است. پدیده ی بیداری اسلامی نیز از این قاعده مستثنا نمی باشد. در یک نگاه کلی می توان بیداری اسلامی را محصول توأمان نگاه استعماری و ابزاری غرب و ضعف دستگاه های سیاسی بلاد اسلامی که موجبات عقب ماندگی آن ها را فراهم آورده بود، دانست. موج جدید بیداری اسلامی حدود آذرماه سال 1389 در تونس انتشار سپس به کشورهای مصر، الجزایر، لیبی در آفریقا و یمن، اردن، بحرین و حتی عمان و عربستان و با شدت و ضعف هایی به سایر کشورهای منطقه نیز کشیده شد. حال این تحولات نوید بخش آینده روشنی برای کشورهای اسلامی است. این پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی می باشد و هدف این مقاله در این است که با بررسی و شناخت ابعاد مختلف سیاسی فرهنگی اجتماعی و اقتصادی دولت ها و ملت های اسلامی، نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و چالش های پیشرو در امر تحقق امت واحده اسلامی در موج جدید بیداری اسلامی را شناسایی و راهکارها و راهبردهایی جهت اخذ استراتژی مناسب در برخورد با تحولات ارائه دهد و همچنین به تبیین نقش و جایگاه جوانان در کشورهای اسلامی و ضرورت حضور فعال آنان در تحقق اهداف عظیم اسلامی و انقلابی بپردازد.

کلمات کلیدی: بیداری اسلامی، امت واحده اسلامی، جوانان، فرصت ها و چالش ها .

مقدمه

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی(ره) در سال 1979 میلادی، تاریخ خاورمیانه و اسلام وارد مرحله جدیدی شد، برای اولین بار طی قرون اخیر، درست زمانی که ابر قدرت های شرق و غرب کشورهای جهان را میان خود تقسیم کرده بودند، و پهنه گیتی را جولانگاه سلطه طلبی های دنیوی و مادی خویش قرارداداده بودند، خروشی از اعماق وجودی ملت ایران برخاست ، طنین فریاد نه شرقی و نه غربی جهان را به لرزه درآورد، گویی رستاخیز دیگری رخ داده بود ؛ ملت ایران در 22 بهمن ماه از خواب بلند زمستانی چند صد ساله برخاسته و ندای حق طلبی، عدالت خواهی و باز گشت به اسلام راستین آنان ، هیمنه دو ابر قدرت شرق و غرب را شکست . تا قبل از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، استکبار جهانی و عمال وابسته آنها در ننگه داشتن مردم در جهل و ناآگاهی، تا حدود زیادی موفق بوده اند و با طرح مواردی از قبیل نمی شود، قضا و قدر و تقدیر الهی چنین است، اوضاع موجود را توجیه می کردند. آن دسته از مردم نیز که فاقد شجاعت و جرات لازم جهت مبارزه بودند برای سرپوش گذاشتن بر این ضعف خود به توجیحات فوق بیشتر دامن می زدند. لکن به برکت پیروزی انقلاب اسلامی ایران، آگاهی و بیداری گسترده ای در بین مردم مسلمان و مستضعف جهان پدیدار گشته و شجاعت لازم را برای مبارزه به دست آوردند و نوید بخش آغاز عصر جدیدی در تاریخ سیاسی منطقه گردید؛ که لحظات سرنوشت ساز آن در آذر ماه سال 89 از کشور تونس شروع شد و به سرعت به دیگر کشورهای اسلامی تسری یافت و مردم کشورهای تونس لیبی و مصر با الگوگیری از آموزه های عمیق عقیدتی و سیاسی اسلام ناب محمدی، در مقابل حکام ظلم و جور که دست نشانده استعمارگران شرق و غرب بودند، قیام کرده و آنان را از صحنه قدرت در کشورهایشان کنار زده و فصل جدیدی را در تاریخ سیاسی کشورهای خود گشودند و این امواج خروشان مردمی که حاصل بازگشت به ارزش های معنوی اسلام ناب محمدی است روز به روز در کشورهای اسلامی شعله ور شده و با توجه به جوانی جمعیت کشورهای اسلامی و وجود روحیه نشاط ، عدالت جویی، حق طلبی و بی پروایی انقلابی در جوانان کشورهای اسلامی به عنوان موتور محرک خیزش ها و قیام های مردمی ، امید است که با غلبه بر جبهه شرک و نفاق در جهت تحقق امت واحده اسلامی راهگشا و موثر واقع شود و ما شاهد فصل جدیدی در تاریخ سیاسی جهان اسلام باشیم .

تعاریف و مفاهیم

بیداری ضد خواب است و در معنای فعال شدن (هوش) آگاهی به کار می رود. بنا براین بیداری اسلامی به معنای ظهور و فعال شدن اسلام ناب در انسان و جامعه است. به بیان دیگر بیداری اسلامی به مفهوم زنده شدن دوباره در پرتو اسلام اصیل است، اسلامی که مبتنی برآموزه های قرآن و پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) باشد. ومعنای تجدید حیات و جان گرفتن تازه ای در کالبد خوابیده و فرتوت قدیمی خود می باشد که در پناه آن، استقلال، عدالت و همه آموزه ها و ارزش های متعالی بار دیگر زنده می شود، یا حیات تازه می یابد. بیداری واحیا گری اسلامی، زنده داشتن انسان و حیات اجتماعی بر مبنای دین و به شیوه دینی است و به همین دلیل غبار از سیمای دین زدوده و صورت وسیرت دین آشکار می شود که در نتیجه این اقدام، دین به عرصه حیات آدمی باز می گردد. معنا و پیام بیداری اسلامی این است که به اسلام ناب باز گردیم تا عزت گذشته خویش را باز یابیم. هدف از نهضت بیداری اسلامی ساختن یک تمدن جدید اسلامی با به کار گیری ارزش های خالص اسلامی و تجربه انسانی تمدن بشری است که در آن عقلانیت با معنویت، قدرت با اخلاق، دانش با ارزش و علم با عمل جمع می شود (دفتر تبلیغات اسلامی: 359،1385).

2-2-ریشه ها و عوامل بیداری اسلامی

1 (ورود نسل جدید با ویژگی های انقلابی به عرصه منازعات که فهم ریشه ای و واقعی تری از علل عقب افتادگی های علمی، اقتصادی و اجتماعی جوامع خود به ویژه در حوزه فکری و فرهنگی دارند.

2 (توجه به وحدت دینی و بن مایه های انسجام ایدئولوژیک و درک درست از راهبردهای قدرت های خصم و استکبار برای ایجاد گسست در جهان اسلام.

3 (حوادث بیدار کننده منطقه ای و جهانی از جمله بحران فلسطین، ۱۱ سپتامبر، اشغال عراق و افغانستان و راهبرد نبرد ایدئولوژیک غرب با محوریت آمریکا که با هدف تسلط بر جهان اسلام انجام می شود، آثار چشم گیری بر بیداری اسلامی دارد.

4 (رشد و توسعه وسایل ارتباط جمعی و تکامل شیوه های تبلیغ اسلام.

5 (انقلاب اسلامی عامل عمده بیداری اسلامی است و نقش ویژه ای در حرکت بیداری ملل مسلمان ایفا کرده است.

ظهور اسلام، تحولی عظیم در تاریخ بشریت آفرید، به گونه ای که مرزهای نژادی، جغرافیایی و قومی را درنوردید و بر پایه کلمه **ا**، جوامع مختلف را به یکدیگر نزدیک ساخت و در میان اقوامی که نه بهره ای از فرهنگ و تمدن آن زمان برده بودند و نه قدرت مادی داشتند، قدرت مادی و معنوی شگرف و شگفتی به وجود آورد که هم عزم دنیوی آنها را فراهم ساخت و هم آنان را به اوج معنویت رساند. (شیرودی: 1388، 5). فرهنگ و تمدن اسلامی همچنان در حال گسترش بود و حتی زمانی که تمدن اسلامی در اوج شهرت خود قرار گرفت، تمدن غرب در خواب فرو رفت، به گونه ای که بعدها غربی ها آن دوران را عصر تاریکی در غرب (قرون وسطی) نام نهادند؛ زیرا آنان در برابر اسلام چیزی برای عرضه داشتن به جهان بشریت نداشتند. جنگ های صلیبی نیز که در طول دو قرن نتوانست آنچه را که از نظر نظامی مدنظر داشت، بدست آورد، سبب آشنایی تدریجی غربیان با فرهنگ و ادبیات و پیشرفت های فکری جهان اسلام شد و زمینه بیداری آنان را فراهم ساخت. به همین دلیل، دوره رنسانس، پشت سر گذاشتن عصر تاریکی و آغاز دوره ای بود که به آن، عصر روشنگری یا روشنایی گفته اند. بدین ترتیب، غربیان تحت تاثیر جهان اسلام و با الگو گیری از آن، کم کم توانستند پیشرفت های شگرفی در قرن های هفده، هجده و نوزده به وجود آورند. (ولایتی، 1384: 132). در این دوران جهان اسلام رفته رفته تحت تاثیر دو عامل به خواب فرو رفت و از افکار و اندیشه های ناب اسلامی دور ماند: نخست استعمار و استثمار غرب در این منطقه مهم جغرافیایی و فکری، و دیگری، استبداد و انحراف حاکمان مسلمان. این دو عامل، آسیب مهلکی بر پیکره جهان اسلام آورد که در جنگ جهانی اول به اوج خود رسید. از این رو، تهاجم حیرت آوری از لحاظ نظامی و فکری از سوی غرب بر جهان اسلام آغاز شد، به گونه ای که از خود بیگانه شد، اسلام را عامل عقب ماندگی دانستند و در نتیجه، در پی آن بودند که شاید با الگو گرفتن از غرب بتوانند عقب ماندگی خود را جبران سازند. البته در این دوران، کسانی هم بودند که با هوشیاری و درک عمیق از اوضاع و شرایط به این نتیجه دست یافتند که دلیل عقب افتادگی و به خواب رفتن جهان اسلام، از اسلام نیست، بلکه بدان دلیل است که مسلمانان از اسلام دور شدند و از اندیشه های اسلامی فاصله گرفتند. در این میان، شخصیت هایی همچون سید جمال الدین اسد آبادی، سید قطب و حسن البنا، تلاش های بسیاری کردند تا مسلمانان را از خواب سنگین، بیدار و به آنها بفهمانند که علت شکست و عقب افتادگی آنها چیست و چه باید کرد؟ آخرین ضربه اساسی جهان غرب بر جهان اسلام، شکل دادن و تحمیل صهیونیسم بود که بذر آن، در سرزمین مقدس فلسطین کاشته شد. در این زمان، آرنولد توین بی، تاریخ نگار معروف انگلیسی، در کتاب تمدن در بوته آزمایش، در بررسی تمدن ها جمله بسیار مهم و تاریخی را بیان داشت: **پان اسلامیزم خوابیده است، اما اگر مستضعفین جهان بر ضد سلطه غرب شورش کنند تحت یک رهبری قرار گیرند، این خفته، بیدار خواهد شد و بانگ این شورش ممکن است در برانگیختن روح نظام اسلام موثر افتد و اسلام بار دیگر برای ایفای نقش تاریخی خود قیام کند** (همان، 217). پیش بینی توین بی در 1979 م. با انقلاب اسلامی ایران که انفجار نور بود، همراه گشت؛ انقلابی که با دست خالی و با تکیه بر شعار **"ا اکبر"** و بازگشت به ارزش های اسلامی در مقابل همه قدرت های بزرگ و ابر قدرت ها ایستاد و توانست نه تنها نقطه عطفی در تاریخ تحولات ایران، بلکه نقطه عطفی در جهان اسلام و بلکه در کل تاریخ بشری به شمار

آید. پیروزی انقلاب اسلامی ایران و خروج این کشور از اردوگاه غرب، همچنین ماهیت اسلامی این انقلاب، تأثیرات عمیقی بر معادلات منطقه ای گذاشت (آدمی، 1391:142). بی تردید انقلاب اسلامی عامل عمده بیداری اسلامی است و نقش ویژه ای در روند بیداری ملل مسلمان منطقه ایفا کرده است (and Nordland kirkpatrick, 2011:8). در 1327 انقلاب با را خاورمیانه اخیر های جنبش، گران تحلیل از بسیاری و (Dareieni, 2011:12). با ارتباط می دانند و این حرکت ها را اهام گرفته از انقلاب ایران می دانند (Dareieni, 2011:12). با این حرکت، آن خفته، بیدار و به سرعت در سراسر جهان اسلام گسترش یافت. و با موج جدیدی که در این چند ماهه در کشور های اسلامی به راه افتاد و در کشورهای تونس لیبی و مصر حاکمان ظالم و دست نشاندۀ آمریکا را به زیر کشانید سیلی محکمی بر گوش استکبار جهانی بود. این حرکت که از دهه های پیش با انقلاب اسلامی ایران جان تازه ای گرفت و در این چند ماه با قیام ملت های مسلمان، مصر تونس یمن، لیبی و بحرین همراه است به یقین به پیروزی اسلام و شکست استکبار ختم خواهد شد.

2-4- امت واحده اسلامی

قرآن کریم، تشکیل امت واحد را یک برنامه وسیع و جهانی، برای تحقق حکومت واحد می داند. برای تحقق این آرمان در ادیان مختلف، به ظهور مصلح آخر الزمان نوید داده است که این امت جهانی را بنیان می نهد. (حامد: 24، 1381). *إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ* "کلمه "امه" به معنای جماعتی است که مقصد واحدی آنها را جمع کرده باشد. مراد از امت، دین است، و اشاره به کلمه "هذه" به دین اسلام است که دین همه انبیا بوده. و مراد از اینکه فرمود "امت واحده" ای است" این است که اجتماع انبیا و بلکه اجماعشان بر آن است. و معنای آیه این است که: ملت اسلام ملت شما است، که واجب است حدود آن را حفظ کنید، و ملتی است که همه انبیا (ع) بر آن اتفاق دارند. *إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ* مقصود از «امت»، دین اسلام است، یعنی دین اسلام. دین شماست که واجب است به آن معتقد باشید و از آن منحرف نشوید و کلمه «واحدة» که اشاره به عدم اختلاف است بر همین معنا دلالت دارد. [1]

2-5- فلسفه امت واحده

بی تردید از مهم ترین مسائل امروز جهان اسلام، وحدت است که به دلایل زیر ضروری می نماید:

1- وحدت اسلامی فراهم کننده قدرتی حقیقی است که می تواند، تکیه گاه استواری برای مسلمانان، در رویارویی های فرهنگی بین تمدن ها باشد، زیرا اگر چه مسلمانان از نیروی عظیم انسانی، امکانات مادی فراوان، موقعیت های استراتژیک، روحیه معنوی بالا، فرهنگ و دیدگاه اعتقادی و فکری مترقی برخوردارند؛ اما چنانچه میان این اجزا و عناصر پراکنده، اتحادی ایجاد نشود - چنان که در حال حاضر

چنین است - این مجموعه عظیم کارآیی نخواهد داشت.

2- وحدت اسلامی می تواند، زمینه گسترده ای برای پژوهش و اجتهاد در منابع اسلامی فراهم آورد و بدین وسیله، در رویارویی های فکری، فرهنگی و حل مشکلات انسانی یاری رساند.

3- وحدت اسلامی موجب الگو شدن دیدگاه های اسلامی است.

4- وحدت اسلامی بر توانایی و مقاومت جامعه در مواجهه با دشواری ها و بحران ها و برخورد با دشمنان خارجی می افزاید. قرآن کریم بر این نکته تاکید دارد که وحدت، مایه استواری و نیرومندی است و اختلاف موجب شکست و سستی است: «و لاتنازعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم و اصبروا ان الله مع الصابرين»؛ و اختلاف کلمه نداشته باشید که بد دل خواهید شد و شأن و شوکتتان بر باد می رود و شکیبایی کنید که خداوند با شکیبایان است.

5- وحدت اسلامی دستاورد طبیعی تکامل انسان و گویای پیشرفت و رشد فکری جامعه دینی است. (حکیم: 1371، 31).

6- وحدت، عامل اساسی در پیروزی پیامبر اسلام و نیز پیروزی انقلاب اسلامی ایران بود؛ وحدت همواره و در همه جا عامل پیروزی بوده و خواهد بود. (همان)

6-2- علل فرو پاشی امت واحده

برخی عواملی که موجب فروپاشی امت واحده (و حتی وحدت) می شود از این قرار است:

1- ظلم، حسد و نزاع در طلب دنیا: عده ای برای کسب مادیات، از روی علم و آگاهی، در کتاب خداوند اختلاف ایجاد کرده و موجب تفرقه و فروپاشی امت واحد شدند: «کان الناس امة واحدة فبعث الله النبیین مبشرین و منذرین و انزل معهم الکتاب بالحق لیحکم بین الناس فیما اختلفوا فیه و ما اختلف فیه الا الذین اوتوه من بعد ما جاءتهم البینات بغیا بینهم» [2].

2- عدم موفقیت در ابتلا و آزمایش الهی: خداوند به رغم اینکه می توانست، مردم را قهرا به اتحادی که مطلوب اوست، وادارد؛ لکن به آنان اختیار داد که خود این راه را برگزینند تا بیازماید که چه کسانی نعمت های خدا را در راهی که مطلوب خداست، در راستای ایجاد وحدت، به کار می برند و چه کسانی تخلف کرده، به اختلاف و تفرقه جنگ می زنند: «ولو شاء الله لجعلکم امة واحدة و لکن لیلوکم

3- فرقه گرایى ها و تفرقه طلبى هاى مردم: «و لاتكونوا من المشركين من الذين فرقوا دينهم و كانوا شيعا»؛ [31] و از مشركان مى باشد، از همان كسانى كه دينشان را پاره و پراكنده كردند و فرقه فرقه شدن.

4- تفرقه افكنى هاى دشمنان: دشمنان اسلام از آغاز ظهور اسلام تاكنون، همواره براى تفرقه اندازى و فروپاشى وحدت اسلامى تلاش كرده و مى كنند: «يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا بطانة من دونكم لايالونكم خبالا ودوا ما عنتم قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفى صدورهم اكبر»؛ [4]

5- وسوسه ها و القائات شيطاني: «ان الشيطان يئزغ بينهم ان الشيطان كان للانسان عدوا مبينا»؛ [5] همانا شيطان ميان آنها را به هم مى زند؛ بى گمان شيطان دشمن آشكار انسان است.

3- جوان و اهميت آن از منظر اسلام

اسلام، توجه خاصى به مقطع حساس جوانى دارد و اوليائى الهى از جوانى به عنوان نعمت مجهول ياد كرده اند: امام علي(ع) مى فرمايد: "دو چيز است كه قدر و قيمتشان را نمى شناسد مگر كسى كه آن دو را از دست داده باشد، يكى جوانى و ديگرى تندرستى [6]. " رسول خدا(ص) آن را در پيشگاه الهى سرمايه اى ارزشمند مى داند تا جايى كه دوران جوانى را از موضوعاتى مى شمارد كه در قيامت از آن سؤال مى شود. حساس بودن اين دوره اقتضا مى كند رفتار با جوان بسيار طريف و حساب شده باشد. از اين رو رسول اكرم(ص) مى فرمايد: "من به تمام شما مسلمانان سفارش مى كنم كه به جوانان نيكي كنيد" [7]. بر اساس اين نظريه به منظور اعطاي شخصيت و استفاده از نيروي جوانى و مشاركت جوانان در عرصه هاى مختلف، پيامبر اكرم(ص) در موارد متعددى پاره اى از مشاغل مهم مملكت را به جوانان شايسته واگذار نمودند و در كمال صراحت قولاً و عملاً از آنان حمايت كردند، هرچند انجام چنين عملى در محيط سراسر جهل و تعصب آن روز به سادگى انجام نمى شد. حضرت با مسئوليت سپارى به جوانان، مراتب اعتماد خود را به اين قشر پويى جامع نشان داد مثلاً مصب بن عمير جوان را به مدينه فرستاد تا به تبليغ اسلام بپردازد و عتاب بن اسيد را در جريان جنگ حنين به فرماندار مكه منصوب كرد، در حالى كه بيست و يكسال داشت، حتى در پاسخ به اعتراض رجال عرب و بزرگان مكه فرمود: ملاك فضيلت انسان بزرگى سن نيست بلكه ميزان فضيلت و كمال معنوى است. در روز هاى آخر زندگى خود اسامه بن زيد را به فرماندهى سپاه مسلمانان برگزيد، در حالى كه هجده ساله بود. در واقع حضرت با واگذاري پاره اى از مشاغل مهم داخلى و خارجى، لشكرى و كشورى به جوانان بر لياقت و شايستگى جوانان مؤمن صحه گذاشته است.

یکی از ویژگی‌های بیداری اسلامی این است که می‌توان آن را بیداری جوانان نامید زیرا ستون فقرات و عنصر فعال آن را پسران و دختران جوان تشکیل می‌دهند. آنان در واقع قشر فرهنگی و دانشگاهی و طلاب جوان مدارس دینی و دانش‌آموزان دبیرستانی هستند و در میان آنان جوانان بیسواد و کم‌معلومات کمتر یافت می‌شوند. و این پدیده بیانگر آن است که پیشگامان و رهبران بیداری اسلامی را جوانان نخبه و اندیشمند و دانشمند و در کنار آن بهرمنند از معنویت و اخلاق فردی و اجتماعی بر عهده دارند. از این که ارکان و ستون فقرات بیداری اسلامی را جوانان تشکیل می‌دهند نباید شگفت زده گردید، زیرا جوانان به خاطر برخورداری از دل‌های پاک‌تر و عواطف لطیف و اراده‌ی برتر در طول تاریخ از توانایی‌های خود برای گسترش رسالت پیامبران خداوند بیشترین استفاده را نموده‌اند (قرضاوی: 1388، 25). با توجه به اهمیت و نقش جوان در آینده‌سازی کشورهای اسلامی است که امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در اجلاس بیداری اسلامی خطاب به اندیشمندان جهان اسلام در ضرورت نقش و حضور جوانان می‌فرماید: نسل امروز کشورهای اسلامی این ظرفیت را دارد که به چنین کارهای بزرگی بپردازد. نسل جوان امروز مایه‌ی افتخار نسل‌های پیشین خویش است. به نسل جوان خود اعتماد کنید، روح اعتماد به نفس را در آنان زنده کنید (ir.khamenei.www). تحولاتی که در خاورمیانه روی داده به خوبی گویای این حقیقت است که دیگر جوانان، اقشار تحصیل کرده و نخبگان زیر بار زور نمی‌روند. آگاهی در میان مردم به وجود آمده است و از همین رو قبول نمی‌کنند که حاکمی فرعون وار که به نوعی عامل آمریکا و صهیونیسم نیز است، چندین دهه بر آنها حکومت کند. از این رو امت اسلام باید قدرت جوانان را در رویارویی با مسایل بزرگ تحریک کند و اگر می‌خواهد که جوانان چنین نقش فعالی داشته باشند و هنگامی که می‌بینند جوانان خود چنین نقشی را ایفا می‌کنند، باید کیفیت و ماهیت فکری و سیاسی و حرکتی احزاب و سازمان‌هایشان را از جهت هماهنگی با تعهدات فکری و عقیدتی و نیز از جهت اهتمامشان به مسایل امت - در سطح تحقق بخشیدن به اهداف بزرگ آن در خط پایداری و مقاومت - مورد مطالعه و تحقیق و ارزیابی قرار دهد. علاوه بر این باید ماهیت رهبری و عناصر فعال و برجسته آن محور سیاسی را به خوبی بشناسد و پیامدهای غیرقابل اجتناب و مسیر و زمینه فعالیتش را مورد مطالعه و کاوش قرار دهد. بر جوانان لازم است در تمام ویژگی‌های آشکار و پنهان محور سیاسی (حزب، گروه، سازمان) دقت فراوان کنند و اطمینان حاصل نمایند که نیروهایشان به هرز نخواهد رفت و در خدمت مقاصد فردی قرار نخواهد گرفت و به استخدام حرکتها و گرایشهایی که با سخن به ظاهر حق، نیات باطل دارند در نخواهد آمد و همین طور دیگر اموری که نیروهای با اخلاص و پاک نیت را به نیروهای غیر قابل استفاده یا منحرف تبدیل می‌کند.

جهان اسلام و جامعه اسلامی

به مجموعه کشورها و نواحی اسلامی و انعکاسات فرهنگی و سیاسی آن جهان اسلام و کل جمعیت

مسلمان جهان اعم از اکثریت ساکن در سایر کشورهای اسلامی و اقلیت های ساکن در سایر کشورها از جمله آمریکا، اروپا و شرق آسیا را جامعه اسلامی می نامیم که با پیوند تعالیم عالیه اسلامی یک مجموعه واحد و مشابهی را نشان می دهند(مستوفی الممالکی :1381،64).

1-4- کشور اسلامی

کشور اسلامی یک واحد سیاسی اسلامی است که حدود و مرزهای آن نظیر سایر کشورها مشخص و اغلب سیاسی و قراردادی است. معمولا یک کشور اسلامی دارای شرایط زیر است:

استقلال سیاسی و پذیرفته شده در نظام سیاسی جهانی.

اکثریت مردم معمولا بیش از 50 درصد مسلمان باشند.

دارای ملت و دولت قانونی و نوعی حکومت منطبق با اصول اسلامی باشند. یعنی دارای فرهنگ مسلط اسلامی باشند.

هیئت حاکمه آن از اقلیت مسلمان جامعه انتخاب شود.

شکل1: نقشه پراکندگی کشورهای اسلامی

جهان اسلام به لحاظ جغرافیایی، وسعت قابل ملاحظه‌ای از کره خاکی را در بر می‌گیرد. گستره آن حدود یازده هزار کیلومتر طول جغرافیایی، از غربی‌ترین نقطه در شمال آفریقا تا جزایر جاوه اندونزی و حدود 6 هزار کیلومتر عرض جغرافیایی، از شمال قزاقستان تا جنوب سودان را در بر می‌گیرد. جمعیت جهان اسلام براساس برآوردهای خوش بینانه، بیش از یک میلیارد و پانصد میلیون نفر می‌باشد که عمده آنها در گستره پیش گفته در قالب ملیت‌های مختلف، پیرو دین اسلام هستند. این گستره، دربرگیرنده منطقه اسلام مرکزی و اسلام پیرامونی است. اسلام مرکزی شامل کشورهای است که در سال‌های آغازین گسترش اسلام به این دین گرویدند و اسلام پیرامونی، قسمتهایی از جهان اسلام است که در سده‌های بعدی، اسلام را به عنوان یک آیین آسمانی برای خود انتخاب کردند. علاوه بر این گستره، امروزه مسلمانان در همه کشورهای دنیا حضور دارند. جمعیت مسلمانان در برخی کشورهای اروپایی، اگرچه در اقلیت هستند، ولی اقلیتی را تشکیل می‌دهند که به مثابه اکثریت قابل ملاحظه‌ای می‌باشند. کشورهای اسلامی با بهره‌مندی از امکانات تولیدی و منابع زیرزمینی و معدنی در مجموع یکی از بزرگترین قدرت‌های اقتصادی به شمار می‌آیند. از بعد سیاسی نیز اغلب کشورهای اسلامی در مناطق حساس ژئوپولتیکی و از جمله مناطق ارتباطی، تنگه‌ها و گذرگاه‌های مهم آبی، خلیج‌ها و دریاهای حساس جهان توزیع شده‌اند. که همین مساله ابعاد سیاسی را در کنار ابعاد اجتماعی، عقیدتی و اقتصادی افزایش و حساسیت آن‌ها را بیشتر در صحنه‌های بین‌المللی مطرح می‌کند. (مستوفی الممالکی: 1381، 67).

نقاط ضعف و چالش‌های فراروی کشورهای اسلامی

در این قسمت مهم‌ترین نقاط ضعف و چالش‌های پیشروی کشورهای اسلامی در ابعاد اجتماعی، سیاسی، امنیتی، اقتصادی و ... مورد بررسی قرار گرفته و به شرح ذیل می‌باشند:

چالش‌های برون‌زا :

مهم‌ترین چالش و تهدید برون‌زا در کشورهای اسلامی خصوصاً خاورمیانه را می‌توان حضور نیروهای فرامنطقه‌ای بخصوص آمریکا پس از 11 سپتامبر برای اعمال سیاست امنیت تک قطبی بر اساس هژمونیک‌گرایی دانست (دهشیری: 1386، 85).

تهاجم فرهنگی و دخالت مستمر دولت‌های خارجی در امور سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشورهای

چالش های درون زا :

موانع سیاسی: بی نظمی سیاسی، وجود دولت های ناکام و ناکارآمد، درگیری های مرزی جرایم سازمان یافته همچون تروریسم . رشد ایدئولوژی های افراطی همچون وهابیت.

موانع اجتماعی :

رشد سریع جمعیت و شهرنشینی کنترل نشده، خشونت های وسیع ، منازعات قومی و قبیله ای، مهاجرت ها و جریان های آوارگان و پناهندگان، شکاف قومی و قبیله ای، گسترده فقر در نواحی شهری و روستایی.

موانع اقتصادی :

شکاف اقتصادی فزاینده، ساختارهای اقتصادی مبتنی بر تک محصولی ، سطح نازل فناوری، توسعه ناهمگن صنعتی کمبود تولید، وجود شکاف درآمدی و بی عدالتی در توزیع درآمدها بین اقشار مختلف مردمی و.....

موانع ساختاری:

فقدان رهبری و مدیریت مناسب، عدم وجود یک قطب قدرتمند منطقه ای برای هویت همگرایی، ناکارآمدی نهاد های منطقه ای.

موانع امنیتی:

وجود عوامل آشوب ساز و قدرت های منطقه ای چالشگر ، رشد مسابقات تسلیحاتی کشورهای منطقه و جنگ روانی و اطلاعاتی که به افزایش واگرایی منطقه ای می انجامد.

1-5- موانع ایجاد همگرایی در بین کشورهای اسلامی

استبداد داخلی: یکی از عوامل مهم سد راه ایجاد همگرایی و وحدت در جهان اسلام و تحقق امت

واحد، حاکمیت دولت های خودکامه در برخی از کشورهای اسلامی که در خدمت قدرت های سلطه گر خارجی می باشند ، بوده است.

اختلافات سیاسی: وجود ناهمگونی در نظام های حکومتی و ساختار های سیاسی کشور های اسلامی که غالباً منجر به اختلافات سیاسی می گردد. برخی از کشورهای اسلامی دارای نظام پادشاهی (اکثر کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس)، برخی جمهوری، برخی غربگرا و محافظه کارند و برخی دیگر چون ایران و سوریه انقلابی. در مجموع تنوع نظام های سیاسی در جهان اسلام و ماهیت ناسازگار برخی از آن ها با یکدیگر نوعاً مانع از یکپارچگی و همبستگی میان کشورهای اسلامی می شود.

ملی گرایی افراطی: عامل دیگری که موجب ناسازگاری کشورهای اسلامی گردیده است و به تضعیف روند اتحاد و همگرایی در جهان اسلام کمک می کند، ملی گرایی افراطی است که ریشه در برتری طلبی نژادی و قومی دارد که از آن به شوونیسم یا ملی گرایی افراطی تعبیر می شود. در کشورهای اسلامی بعد از جنگ جهانی دوم برای مقابله با استعمار به تقویت ملی گرایی و بسیج نیروهای ملی پرداخته شد ولی بدلیل افراط در ملی گرایی راه به بیراه برد و تضعیف روند همگرایی منطقه ای را بدنبال داشت (کاظمی: 1370)

رقابت به جای همکاری: کشورهای اسلامی به جای همکاری غالباً به رقابت با یکدیگر مشغولند . این رقابت ها یا ناشی از تعارض منافع ملی و تلاش برای کسب برتری منطقه ای بوده است یا از اختلاف مرزی و سرزمینی سرچشمه گرفته و یا اینکه عامل ایدئولوژیک در آن نقش داشته است.

بی ثباتی سیاسی: بسیاری از کشورهای اسلامی که بعد از جنگ جهانی دوم به استقلال رسیدند، همراه به بی ثباتی داخلی مواجه بودند، زیرا میراث شوم استعمار و اشغال خاک یک کشور توسط بیگانگان تا سال ها گریبان گیر مردم آن کشور خواهد بود. وجود جریان های مخالف داخلی، کودتا، ترور، درگیری های قومی مذهبی، جنگ های داخلی و تغییر حکومت از جمله عوامل بی ثباتی به شمار می رود که غالب کشور های اسلامی تجربه کرده اند.

استعمار خارجی: بسیاری از کشورهای اسلامی بدلیل موقعیت خاص ژئوپلیتیکی از اهمیت ویژه ای برخوردارند و زمینه دخالت های کشورهای قدرت طلب و استعمارگر را فراهم می کند. از دلایل دیگری که برای مداخله قدرت های استعماری در کشورهای اسلامی وجود دارد ، ضعف فرهنگی و ایدئولوژیکی ، خوباختگی نخبگان فکری و سیاسی آنها، ضعف سیاسی و اقتصادی و نظامی این کشور ها می باشد.

صهیونیسم: استعمار با خلق یک قدرت نوظهور به نام صهیونیسم جنگ فرسایشی را بر ملت های

مسلمان تحمیل کرد. رویارویی مسلمانان و صهیونیست ها زمینه اختلافات و تفرقه میان کشورهای اسلامی را به وجود آورد و در نتیجه قدرت جهان اسلام را کاهش داد. صهیونیسم با استفاده از سیاست تفرقه اندازی خود جنبش های اسلامی و عربی را متلاشی کرد و سعی بر این دارد تا با دامن زدن بر فرقه گرایی و تقسیم سرزمین های اسلامی به اهداف و مطامع توسعه طلبانه خود در جهان اسلام دست یازد. (ولایتی: 179-151، 1389).

6- فرصت ها و چالشهای پیشروی موج بیداری اسلامی

کشورهای اسلامی است برای رسیدن به مقصد و هدف اصلی خود که تحقق امت واحده اسلامی است با مشکلات و تهدیداتی روبرو هست همچنین فرصت هایی را در اختیار تمامی ملت های مسلمان قرار می دهد تا به این خواسته فطری دست یازند که در زیر به مهم ترین انها اشاره می شود:

7-1- فرصت ها

افزایش اهمیت و موقعیت مدل انقلاب اسلامی ایران در منطقه و اثبات الگویی آن .

شکست استراتژی و راهبردهای غرب بخصوص آمریکا در منطقه با افزایش تنفر مردم از آن کشور و شکست های مستمر آمریکا در پیاده کردن پروژه های خود در خاورمیانه نظیر به قدرت رسیدن ائتلاف شیعیان و اکراد در عراق، پیروزی حزب ا... در لبنان و حماس در فلسطین و اخوان المسلمین در مصر و ...، لذا هرگونه ضعف و شکست آمریکا فرصت و نقطه قوت برای جنبش اسلامی در مبارزه با استکبار و سلطه طلبان است.

تبدیل کشورهای متخاصم منطقه و همسایگان ایران به کشورهای دوست علیرغم لشکرکشی و حضور نظامی آمریکا در منطقه مثل طالبان در افغانستان، حزب بعث در عراق و یا به لرزه افتادن کشورهای دشمن منطقه مثل مصر، اردن، رژیم اشغالگر قدس و ... و در واقع عقبه حوزه استحفاظی سنتی آمریکا در منطقه در حال فروپاشی و خلاء قدرت است که جمهوری اسلامی ایران، بهترین گزینه برای پر کردن آن است.

فرایند تغییر در موازنه قدرت با استمرار بی ثباتی و ناامنی در کشورهای عرب حوزه خلیج فارس و فاصله ایجاد شده بین رژیم صهیونیستی با ترکیه و مصر و حتی اردن و تقویت روابط بین ایران با قطر، عراق و تقویت حوزه نفوذ در لبنان و فلسطین و حمایت منطقی و عقلانی از سوریه و بازنگری مثبت در روابط با مصر می تواند موازنه قوا در منطقه به نفع محور مقاومت باشد.

افزایش بیداری اسلامی و خود آگاهی اسلامی: در سال های اخیر گرایش مردم منطقه به اسلام و تشکیل حکومت اسلامی و مبارزه با سلطه طلبی غرب و آمریکا بشدت افزایش یافته است. این موضوع دولتمردان غربی را شدیداً نگران ساخته و عامل هشدار مراکز راهبردی غرب گردیده است.

کاهش دولت های متخاصم در منطقه: پیامد تحولات سال های اخیر در خاورمیانه، سقوط دولت طالبان و روی کار آمدن دولتی عمدتاً هماهنگ با سیاست های ایران، فروپاشی حزب بعث و دولت صدام و روی کار آمدن دولت شیعه طرفدار نظام جمهوری اسلامی ایران، همگرایی دولت اسلام گرای ترکیه با ایران به واسطه تهدید مشترک، توسعه روابط ایران با کشورهای ترکمنستان، ارمنستان و آذربایجان.

افزایش قیمت انرژی و افزایش تقاضای جهانی به انرژی: نیاز اقتصاد جهانی به انرژی باعث شد تا دولت های قدرتمند و صنعتی جهت حفظ رشد اقتصادی خود به تأمین انرژی مطمئن روی آورند. این نیازمندی موجب رویکرد کشورهای صنعتی به کشورهای اسلامی به عنوان بزرگتری دارنده منابع نفت و گاز در جهان می باشد.

ضعف و چالش در ارکان رژیم صهیونیستی: اساس رژیم صهیونیستی بر سه موضوع استوار است:

(الف) ارتش و جوخه های ترور

(ب) مهاجرت یهودیان به سرزمین های اشغالی

(ج) حمایت قدرت های غربی

در سال های اخیر هر سه رکن فوق آسیب جدی دیده اند. تهاجم اسرائیل با هدف نابودی حزب ... منجر به شکست رژیم صهیونیستی و افسانه شکست ناپذیری آن شد و امنیت به اصطلاح پایدار 60 ساله آن فرو ریخت. مبارزه بی امان فلسطینی ها با رژیم صهیونیستی و ناامن ساختن همه سرزمین های اشغالی توسط حزب ... لبنان، مهاجرت را در این سرزمین معکوس کرده است. بدین ترتیب موقعیت رژیم صهیونیستی بعنوان یکی از دشمنان کشورهای اسلامی، بسیار ضعیف شده است.

2-7- چالش ها و تهدیدات پیشروی موج بیداری اسلامی

مشکلات و خطراتی که به دنبال خیزش های مردمی کشورهای اسلامی ممکن است، آسیب ها، تهدیدات و چالش هایی را در راه تحقق امت واحده اسلامی ایجاد کند عبارتست از:

ایجاد و تشدید بهانه برای قدرت‌های سلطه‌گر جهت حضور و گسترش نظامی آنها در کشورها و منطقه حساس خلیج فارس برای تأمین امنیت انرژی.

خیزش‌ها و اعتراضات مردمی از یک طرف باعث برخی اعتراضات و ناراضی‌ها در سوریه، کشوری که سال‌ها در خط مقدم مبارزه با رژیم صهیونیستی قرار داشته است. با وجود اذعان به برخی مسایل و مشکلات در سوریه و ناشی‌گری و سوء برخورد مسئولین سوری، به نظر می‌رسد اعتراضات مردم با تحریک و حمایت وسیع و آشکار برخی کشورهای عربی نظیر عربستان، قطر، آمریکا، اروپا، ترکیه و حتی رژیم صهیونیستی صورت می‌گیرد و با خصیصه عمومی ضدیت با استکبار و رژیم صهیونیستی و مردمی بودن قیام‌های مردمی همخوانی ندارد، تهدید کشور متحد محور مقاومت، تهدید و چالش برای موج بیداری اسلامی هم محسوب می‌گردد.

دامن زدن به اختلافات مذهبی بخصوص با توجه به قیام مردم بحرین که تقریباً اکثریت قابل توجه آنان شیعه هستند، تجاوز و دخالت نیروهای نظامی آل‌سعود در بحرین و حمایت سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس از آن، امکان درگیری و رویارویی بین ایران و عربستان را برخی کارشناسان محتمل می‌دانند.

تشدید اقدامات تروریستی علیه کشورهای اسلامی با حمایت مالی و تسلیحاتی برخی کشورهای منطقه خصوصاً حمایت از پژاک در شمال غرب ایران و سلفی‌ها، جندالشیطان در شرق و منافقین را در جاهای دیگر می‌توان نام برد.

گسترش حضور نظامی بیگانگان: توسعه و گسترش پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه و اطراف مرزهای جمهوری اسلامی یکی دیگر از تهدیدات خارجی محسوب می‌شود.

طرح خاورمیانه بزرگ: طرح فوق در حوزه امنیت کشورهای اسلامی بوده و سلطه نوینی را با روشی جدید تحت عنوان دموکراسی‌سازی بر منطقه حاکم می‌کنند که با منافع و امنیت ملی کشورهای منطقه در تضاد است. آمریکایی‌ها در این پروژه به دنبال تغییرات اساسی در سطوح اقتصادی، سیاسی، فرهنگی منطقه خاورمیانه هستند.

جهانی‌سازی: پروژه جهانی‌سازی یکی دیگر از جنبه‌های تهدید بین‌المللی کشورهای اسلامی است. فرآیند جهانی‌سازی که از سوی قدرت‌های غربی بویژه آمریکا جهت یکسان‌سازی فرهنگ و عادات ملت‌ها و تضعیف مرزهای جغرافیایی و فرهنگ و نیز اقتصاد ملی مطرح است از جلوه‌های برجسته تهدیدات بین‌المللی علیه موج جدید بیداری اسلامی به شمار می‌رود.

نا توي فرهنگي: مهمترين زمينه هاي تغيير رويکرد آمريکا به نا توي فرهنگي عبارتند از کارآمدي اسلام در تقابل با سلطه غرب و نيز تناقضات و نا کارآمدي ليبرال دمکراسي. نا بودي هويت ملي جوامع بشري، بدست گرفتن سر رشته تحولات سياسي، اقتصادي، اجتماعي و فرهنگي کشورهاي هدف، مجبور کردن ملت ها به پذيرش فرهنگ مبتذل دولت هاي استعماري، سازماندهي و حفظ انسجام تمدن غربي و جلوگيري از ايجاد تمدن اسلامي از مهمترين اهداف نا توي فرهنگي است. رويکرد اصلي نا توي فرهنگي جنگ نرم و هدف اصلي آن نا بودي هويت ملي جوامع بشري به ويژه مقابله با ايمان انسان هايي است که مي خواهند از هويت ديني و ملي خود شرافتمندانه دفاع کنند. به نظر مي رسد بهره برداري از فرصت ها و نقاط مثبت و تقويت آنها و کاهش چالش ها و تهديدات و آسيب ها و حتى تبديل تهديدات به فرصت ها نيازمند هوشياري و برخورد با تدابير و عقلائي مسئولين کشورهای اسلامي را مي طلبد و گرنه ممکن است با شيطنت دشمنان و کوتاهي مسئولين نقاط مثبت و فرصت ها نيز به چالش و تهديد تبديل گردد.

6- راه کارهاي پيشنهادي

به نظر ما، بايد، شناخت چالش ها و تهديد ها به صورت جدی در استراتژي فرهنگي جهان اسلام مورد توجه قرار گيرد و فرهيختگان و انديشمندان جهان اسلام، ارتباط تنگاتنگي با هم داشته، براي چيره شدن بر اين چالش ها، راه کارهاي بايسته و شايسته ارائه دهند. ما در اين عرصه راه کارهاي زير را پيشنهاده مي کنيم:

1- آغاز نهضت علمي تکنولوژي جهت توليد علم در جهان اسلام و تشويق مرکز و مؤسسات علمي و پژوهشي در آن، براي دستيابي به استراتژي مطلوب و علوم مختلف براي رسيدن به اهداف انساني و مسالمت آميز. (مانند ژنتيک و علم تکنولوژي مسالمت آميز هسته اي).

2- تاسيس مؤسسات و سازمان هاي علمي، فرهنگي، اجتماعي و آموزشي در جهان اسلام با همکاري سازمان ايسيسکو، هماهنگي ميان اين سازمان ها، که در آن به بحث و بررسي موارد زير مي پردازند:

الف) تشخيص و شناخت وضعيت فرهنگي، علمي، آموزشي و اجتماعي جهان اسلام، براساس معيارها و اطلاعات آمارهاي بين المللي.

ب) تشخيص و شناخت چالش ها و تهديد هاي داخلي و خارجي جهان اسلام.

ج) شناخت فرصت ها و استعداد های موجود در جهان اسلام.

د) تنظیم اهداف عینی استراتژی فرهنگی جهان اسلام، در عرصه های فرهنگی، علمی، آموزشی و اجتماعی.

ه) شناخت تجربه های موفق در کشورهای اسلامی، برای چیره شدن بر چالش ها و مشکلات موجود در جوامع اسلام و ارائه سفارش های لازم جهت استفاده از این تجربه ها، در همه مناطق جهان اسلام.

3- برپایی کنگره های بین المللی، پیرامون موضوعات یاد شده، با شرکت اندیشمندان، عالمان، فرهیختگان جهان اسلام و استفاده از دستاوردهای این کنگره ها، برای اصلاح و بازنگری.

4- تشکیل گروه، دائمی برای بررسی و تجدید نظر در استراتژی فرهنگی جهان اسلام، به طوری که وظیفه این گروه هموار کردن راه، برای پیاده کردن راه کارهای پیشنهادی اول و دوم این متن باشد.

5- اهمیت ورزیدن به مسائل مهم و سرنوشت ساز جهان اسلام، به ویژه، مسأله فلسطین و تأکید بر ضرورت زنده نگه داشتن هویت ملی و تاریخی فلسطین (که مهم ترین ویژگی های این هویت، هم زیستی مسالمت آمیز مسلمانان، مسیحیان و یهودیان، در سرزمین فلسطین است) و به یقین، تنها راه کار عملی برای دستیابی به این هدف عبارتست از: برپایی فراندوم همگانی در سرزمین های اشغالی، زیر نظر سازمان های بین المللی و مشارکت همه فلسطینیان در این فراندوم.

6- اعتماد سازی: اعتماد سازی موجب افزایش توانایی ها و کاهش هزینه ها می شود و از طریق گسترش گفتگو ها، ارتقای همکاری های دو یا چند جانبه در کنار گفتگوهای امنیتی غیر رسمی، گردهمایی نخبگان و دانشگاهیان برای حل بحران ها.

7- تنش زدایی: حذف نقش زور در حل و فصل اختلافات سیاسی، رفع ذهنیت تهدید و مخاطره از سوی کشورهای اسلامی مخصوصا خاورمیانه.

8- امنیت دسته جمعی: گسترش همکاری های امنیتی درون منطقه ای با حذف قدرت های خارجی و فرا منطقه ای که موجب کاهش زمینه های رفتارهای تهاجمی بین اعضا می شود.

9- افزایش همیاری ها و مبادلات منطقه ای: ارتقای سطوح تعاملات، مناسبات و همکاری های اقتصادی و سیاسی نیازمند این امر است که کشورهای اسلامی به این نتیجه برسند که سرنوشت آنها به یکدیگر

10- هویت‌گرایی فکری و فرهنگی: ضرورت توجه به عنصر اندیشه و قدرت مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی و تولید علم برای نخبگان فکری و فرهنگی، توجه به دانش‌اطلاعات و ارتباطات.

7- نتیجه‌گیری

بیداری اسلامی نتیجه نهایی ایمان‌گرایی و خردورزی دین‌مدار آگاه زمان است. عصر حاضر را باید به حق در یک قرن احیای مجدد بیداری اسلامی دانست. بیداری اسلامی نوعی بازگشت به سنت اصیل اسلام و باور درست به آن است. بیداری اسلامی فقط یک اعتقاد و باور نیست، بلکه یک حرکت به سوی ریشه‌های حقیقی اسلام است. جهان اسلام در عصر حاضر نیازمند الگویی است که توانایی مقابله با موانع وحدت و یکپارچگی را داشته باشد. طبیعتاً چنین الگویی باید از مبانی نظری نفوذناپذیری برخوردار باشد. جهان اسلام برای رسیدن به وحدت و یکپارچگی و تحقق امت واحده از فرصت‌ها و قابلیت‌های فراوانی برخوردار است، که در این میان همگونی‌ها و تشابهات دینی و فرهنگی از پایداری بیشتری برخوردار می‌باشند، در واقع اسلام به عنوان دین مشترک و آموزه‌های آن به عنوان اصول مورد قبول همه، خود بزرگترین فرصت را به کشورهای اسلامی و جهان اسلام می‌دهد و الگوی معتبری برای وحدت و یکپارچگی است و چنانچه مسلمانان در این نهضت بیداری اسلامی که سرآغاز فصل جدیدی در تاریخ بشریت است به هویت دینی خود بازگردند و در برابر اسلام و آموزه‌های آن سر تسلیم فرود آورند قادر خواهند بود در راه تحقق امت واحده اسلامی گام بردارند. زمانی که امت اسلام با همه این مسایل - با وصف مثبت یا منفی اش - روبه‌رو است چاره‌ای ندارد جز اینکه برای جذب عناصر مثبت آن و رشد و تکامل این عناصر چندان بکوشد که قدرت و ثبات و استحکام آن تحقق یابد. همچنین در برخورد با نقاط منفی در جهت کاستن از آثار آن و جلوگیری از گسترش و انتشار آن در حد امکان تلاش کند. امت اسلام نمی‌تواند به این اهداف دست یازد مگر به وسیله قدرت جوانان. زیرا این قدرت به سبب طبیعت جوانی و بلوغ و مردانگی آماده رویارویی و برخورد با چالشها است. حرکت‌های رو به رشد بیداری در سطح جوامع اسلامی، نوید بخش آینده‌ای روشن و سرشار از استقلال و پیشرفت برای ملت‌های مسلمان می‌باشد، که بر تارک آن می‌توان حکومت جهانی موعود را نظاره‌گر بود، حکومتی که وقوع آن حتمی و وعده داده شده‌ی از سوی خداوند متعال است، آن‌جا که می‌فرماید: «أَنْ الْأَرْضَ يَرْتِهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ» [8]. و حاکم دادگستر آن بهترین حاکمان، چنان‌که در مصحف شریف آمده است: «بَقِيَتْ أُمَّةٌ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» [9].

آدمی ، علی و سید مهدی حبیبی، (1391): انقلاب اسلامی ، بیداری اسلامی و پروژه ایران هراسی دولت های عربی منطقه، فصلنامه علمی پژوهشی " پژوهشنامه انقلاب اسلامی" سال اول شماره 2.

پیغان، نعمت ا، (1385) : امت واحده از همگرایی تا واگرایی، انتشارات پگاه حوزه.

حامد، عبدا (1381): اختلاف در امت واحده، تهران انتشارات قلم.

حکیم، سید محمد باقر(1377) : وحدت اسلامی (از دیدگاه قرآن و سنت)، ترجمه عبدالهادی فقهی زاده، انتشارات تبیان ، تهران.

دفتر تبلیغات اسلامی، (1385) : انقلابی متمایز؛ جستارهایی در انقلاب اسلامی، قم ، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

دهشیری، محمد رضا (1386) : کتاب خاورمیانه، ویژه مسائل و چالش های خاورمیانه، موسسه فرهنگی مطالعاتی و تحقیقات بین الملل ابرار معاصر، تهران، چاپ سوم

شیرودی، مرتضی ، (1388) : انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال پنجم.

قرضاوی، یوسف، (1388): ، نشر معارف، چاپ دهم، قم، ترجمه عبدالعزیز سلیمی، نشر احسان.

کاظمی، علی اصغر، (1370) : نظریه همگرایی در روابط بین الملل، نشر قومس، تهران .

مستوفی الممالکی، رضا، (1381): جهان اسلام و نحوه توزیع سرزمین و جمعیت اسلامی (تحلیل آماری جغرافیایی و اجتماعی سیاسی در قالب نواحی اسلامی)، فصلنامه علمی پژوهشی علوم انسانی، دانشگاه الزهراء(س)، سال 12، شماره 43، پاییز.

ولایتی، علی اکبر، (1388) : فرهنگ و تمدن ایران و اسلام، نشر معارف، چاپ دهم، قم.

ولایتی، علی اکبر(1384): فرهنگ و تمدن اسلامی، نشر معارف، قم.

ولایتی، علی اکبر و رضا سعید محمدی، (1389) : تحلیل تجارب همگرایی در جهان اسلام، فصلنامه

Dareieni ,Ali Akbar (2011), "Iran Leader: West Cannot Confiscate. Arab Spring"
Associated Press (August 31).

Rod Nordland and David D. Kirkpatrick, (2011) .Islamists. Growing Sway Raises
Questions for Libya,. New York Times, September 14.

<http://www.rasekhoon.net>

www.khamenei.ir http://

<http://www.hawzah.net>

[11] ترجمه جوامع الجامع، ج 4، ص: 173

[12] بقره (2) آیه 213.

[13] . روم (30) آیه 32.

[14] آل عمران (3) آیه 118.

[15] اسرا (17) آیه 53

[\[6\]](#) غررالحكم، ج 4، ص 183.

[\[7\]](#) ميزان الحكمه، ج1، ص 349.

[\[8\]](#) (انبياء (21): 105

[\[9\]](#) (هود (11): 86